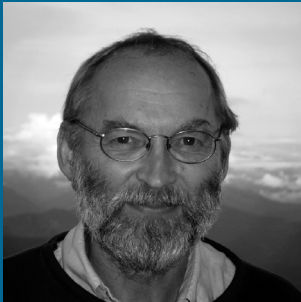

JESPER SAXGREN

Freelance miljørådgiver.

Jeg har en mangeårig baggrund indenfor uddannelse og folkeoplysning, specielt fra højskoleverdenen, men også som underviser indenfor bygningskonstruktøruddannelsen i bæredygtigt byggeri og projektering. I dag arbejder jeg som freelance projektrådgiver indenfor klima-, miljø- og udvikling bl.a. i Nepal, Ghana og Bolivia.

DET GODE LIV

AF JESPER SAXGREN

Et nyt paradigme, „vivir bien“, spirer frem i Syd-amerika. Det fokuserer på at „leve godt“ i harmoni med naturen og modsiger radikalt den vestlige verdens menneskecentrerede naturopfattelse. Som de første lande i verden har Ecuador og Bolivia givet naturen konstitutionelle rettigheder og anerkender alle levende væseners ret til at bevare deres identitet og integritet. Denne tankegang står i skærende kontrast til det nuværende vækstsamfund, hvor vi nægter at bringe de økonomiske aktiviteter indenfor rammerne af naturens bæreevne. Gennem en demokratisk proces har Ecuador og Bolivia vist vejen for resten af verden.

Vor tids altafgørende udfordring ligger i at skabe økologisk bæredygtige samfund. Begrebet „bæredygtig udvikling“ blev født med Brundtland-rapporten helt tilbage i 1987 og blev ved Rio-konferencen i 1992 opsat som fælles og overordnet målsætning for samfundenes udvikling. Tankegangen var, at vi skulle skabe bedre levevilkår for mennesker, uden at det skete på bekostning af de fundamentale betingelser for liv på denne klode. Denne vision er dog endnu langt fra realiseret.

Et af problemerne ligger i, at målsætningen om økologisk bæredygtighed taget i sin fulde konsekvens kolliderer med selve vor natur- og udviklingsopfattelse, og at vi derfor med vor nuværende forståelse ikke er i stand til at oversætte det til nye værdi- og handlemønstre.

Vi fastholder hårdnakket troen på, at vi kan bygge hele vor samfundsmodel og værdiopfattelse på fortsat og vedvarende vækst, selvom vi overalt omkring os ser, at der netop er grænser for vækst. Skønt alt i naturen vokser og udvikler sig, ja, så vokser træerne ikke ind i himlen, og selv den mest sofistikerede miljøvenlige teknologi er ikke i det lange løb tilstrækkelig til at forhindre ødelæggelsen af vort økologiske fundament, medmindre vi samtidig ændrer vor indstilling til naturen.

Det er denne artikels hensigt at diskutere, hvorfor det forholder sig sådan, og hvorfor vi åbenbart ikke evner at forstå og indrette os efter, at vi også som mennesker er underlagt de samme grundlæggende principper for liv og vækst, som gælder for resten af „skaberværket“. Det er endvidere artik-

lens ambition at præsentere et nyt udviklingsparadigme, som i disse år synes at vokse frem i bl.a. en række sydamerikanske lande. Med udgangspunkt i en række oprindelige folks livsopfattelse stilles der her spørgsmålstegn ved den fremherskende vestlige samfundsmodel og dens antropocentriske menneske- og natursyn. Heroverfor præsenteres et udviklingsparadigme, der tager afsæt i mennesket som en del af naturen.

Grænser for vækst

At jorden er rund og kredser i en bane om solen, er for os som almindelige mennesker en abstraktion. Fra vores levede livs perspektiv er jorden flad, og solen står op i øst og går ned i vest.

Man skal, som astronauterne i et rumskib, fri af jorden for visuelt at erkende, at jorden er en rund og endelig planet, der svæver frit i verdensrummet. I dette perspektiv er det muligt at forstå, at mængden af stof er endelig, og at der er grænser for vækst.

Men selv om man ikke længere risikerer at blive slået ihjel ved at hævde, at jorden er rund, så har vi endnu ikke taget denne erkendelse til os. Vi bygger stadig vores almindelige opfattelse og videnskabelige tradition på en lineær tænkning, hvor logikken er, at hvis noget fungerer godt, ja, så vil mere af det samme være bedre - eksempelvis udtrykt i opfattelsen af, at en stærk og „sund“ økonomi fortsat skal vokse.

Figur 1. Jorden er rund og begrænset, men vores videnskabelige tradition bygger stadig på en lineær og dermed grænseløs verdensopfattelse.

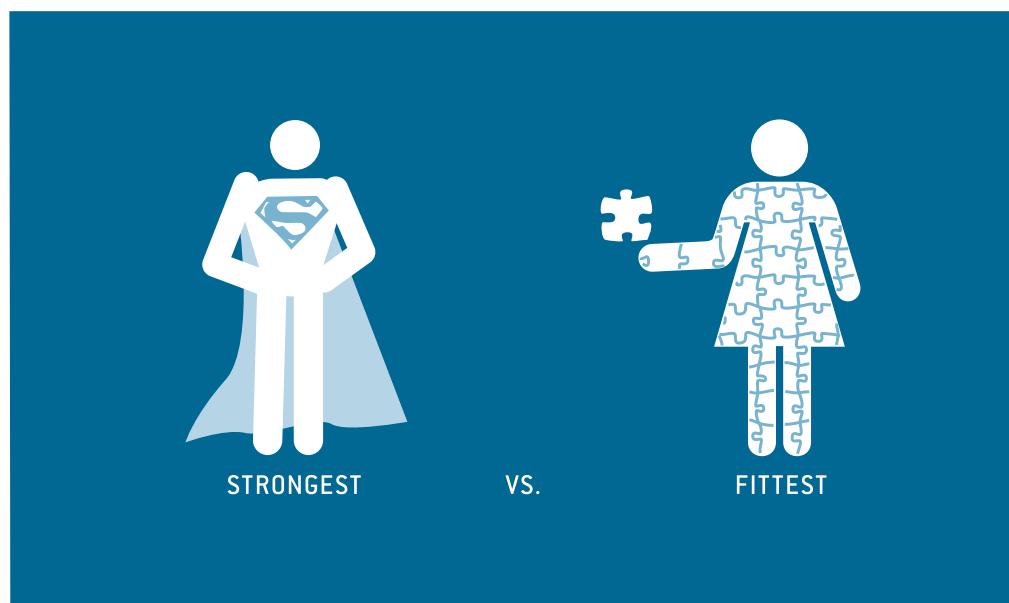
” Vi bygger stadig vores videnskabelige tradition på, at hvis noget fungerer godt, så vil mere af det samme være bedre.

I naturen er succesfulde systemer imidlertid ikke-lineære. Her er optimering i centrum og ikke maksimering. Her tæller princippet om kvalitet frem for kvantitet og om styrkelse af helheden gennem optimering af samspil og diversitet. Ubegrænset vækst ses sjældent i naturen. Når den forekommer, resulterer det i artens og/eller økosystemets kollaps, hvilket fx ses ved, at

kræftcellers ukontrollerede vækst fører til, at den organisme, de er en del af, dør.

Udtrykket „the survival of the fittest“, som tilskrives Darwin, betyder med andre ord *ikke* „den stærkeste overlever“, sådan som det desværre stadig ofte forstås. Det betyder derimod, at de bedst tilpassede overlever, og det er netop de organismer, der bedst formår at spille sammen med det økosystem, de indgår i og er afhængige af. I naturen er det samspil frem for konkurrence, der er reglen, og det er sjældent størrelse og styrke, der er de dominerende og mest succesfulde overlevelsestrategier – tænk blot på dinosaurerne.

Efter 3,8 milliarder års evolution har naturen lært, hvad der virker og ikke virker,

Figur 2. Ifølge Darwin er det ikke den „den stærkeste“, men „den bedst tilpassede“, der vinder evolutionens kamp om overlevelse.

og hvad der kan være ved. At livet fortsat har kunnet udvikle sig gennem disse millioner af år på en endelig planet, har kun kunnet lade sig gøre, fordi livsprocesserne netop er ikke-lineære, men cykliske udviklingsprocesser, der er gensidigt forbundet i en ubrudt kæde af liv og død, hvor alt stof bestandigt recirkuleres.

Naturens økonomi

De sidste hundrede år eller mere har været præget af en meget snæver naturopfattelse, der definerer naturen som et råstoflager, som vi kan udnytte ubegrænset og uhæmmet. Vi har drevet rovdrift på naturen og gjort os blinde overfor de livsopretholdende ydelser, som kun en sund og mangfoldig natur kan levere, og som vi – uanset om vi bor i by eller på land – er totalt og fuldstændigt afhængige af.

I det økonomiske perspektiv ser vi kun skoven som tømmer. Vi ser ikke de „ydelser“, den leverer i form af ilt og binding af CO_2 og har derfor i dette indskrænkede perspektiv kapitaliseret størstedelen af verdens skove, uagtet de konsekvenser det måtte have for opretholdelsen af de processer, som er en afgørende forudsætning for, at biosfæren er i balance, og at vi selv kan opretholde livet. Vi ser end ikke, at vores økonomi er en integreret del af naturens „økonomi“ og de „tjenesteydelser“, som denne leverer – ganske gratis i øvrigt. I naturens økonomi er valutaen ikke penge, men liv, og selvom naturressourcer kan konverteres til penge, kan penge ikke konverteres til natur.

” I naturens økonomi er valutaen ikke penge, men liv, og selvom naturressourcer kan konverteres til penge, kan penge ikke konverteres til natur.

Naturen leverer i princippet alt: Føde, vand, luft, energi, materialer. Men den er ikke kun leverandør, den modtager også alle vores efterladenskaber. Den luft, vi udånder (forurener med CO_2), optager planterne og tilbageleverer „renset“ i form af ilt (O_2). Det vand, vi indtager og forurener under brug, renses via vandkredsløbet og tilbageføres igen og igen som nyt rent ferskvand. Det organiske affald, vi producerer, nedbrydes af jordens mikroorganismer og omdannes til ny frugtbar jord, hvoraf nyt organisk materiale igen kan produceres, f.eks. i form af fødevarer.

Overalt på jorden er menneskers sundhed og velbefindende fundamentalt og direkte afhængig af disse økosystem-„ydelser“. Men i takt med at økosystemerne over det meste af jorden er under øget pres fra vores uhæmmede jagt på kortsigtet kapitalisering af naturressourcerne, er disse „ydelser“ også under pres.

Sammenhængen mellem menneskets velstand og velfærd og naturens biodiversitet og økosystemernes stabilitet er måske svær at se og først rigtig til at få øje på, når det er gået galt. Eksempelvis havde man i

et frugtproducerende område i Kina på et tidspunkt sprøjtet så effektivt med insekticider, at alle bier og andre bestøvende insekter var udryddet, således at frugtavlerne var nødt til selv at kravle rundt i frugttræerne og bestøve blomsterne. En sådan indsats vil umuligt kunne måle sig med insektbestøvning og vil alt andet lige heller ikke være økonomisk rentabel for frugtavlerne.

Hvis ikke vi lærer at forstå, at de økonomiske systemer er delsystemer af de globale økosystemer og indretter os derefter, vil det kun være et spørgsmål om tid, inden vi vil se sammenbrud, der er langt mere omfattende og alvorlige end nogen tidligere krise.

Deklarationer om naturens rettigheder

De kapitalistiske og socialistiske økonomier, vi har set udfolde sig i verden op gennem det 20. århundrede, har været karakteriserede ved massiv naturødelæggelse, omfattende forurening og produktion af enorme mængder affald. Dette er konsekvensen af et livssyn, der ensidigt fokuserer på menneskets ret til at herske over naturen og alt andet liv.

Et nyt paradigme, der i stedet placerer mennesket som en del af naturen, er nu imidlertid ved at etablere sig i bl.a. Ecuador og Bolivia. Et udkast til en *Universel Deklaration om Moder Jords Rettigheder* blev formuleret på „World People's Conference on Climate Change and the Rights of Mother Earth“ i Bolivia i april 2010. I 2008 blev en deklARATION om *Konstitutionelle Rettigheder for Naturen* vedtaget af Ecuadors parlament

og efter en folkeafstemning indskrevet som en del af landets nye forfatning.

I det, der nu hedder 'Den Pluri-Nationale Stat Bolivia', er man med udgangspunkt i de oprindelige sydamerikanske folks kosmogoni (dvs. læren om verdens skabelse) i fuld gang med på alle niveauer at indarbejde et nyt udviklingsparadigme om at leve godt – „vivir bien“ – selv i forfatningen.

I udkastet til den *Universelle Deklaration om Moder Jords Rettigheder* hedder det bl.a. i artikel 2, der omhandler „Fundamentale rettigheder for Moder Jord“, at „Moder Jord har ret til vedblivende at eksistere og videreføre de vitale cyklusser, strukturer, funktioner og processer, der understøtter alle levende væsener“.

I artikel 3, der omhandler „Fundamentale rettigheder og friheder for alle levende væsener“, hedder det, at „alle levende væsener har ret til at eksistere“, og at de „har ret til et habitat eller et sted at være og at deltage i overensstemmelse med deres natur i Moder Jords evigt fornyende processer“. Endvidere at „de har ret til at bevare deres identitet og integritet som særskilt, selvregulerende væsener“, og at „de har ret til at være fri for forurening, genetisk kontamination og menneskeskabte modifikationer af deres struktur eller funktion, som truer deres integritet og sunde funktion“. Og endelig at „de har frihed til at relatere til andre væsener og indgå i arts-fællesskaber (communities of beings) i overensstemmelse med deres natur“.

I deklARATIONEN om *Konstitutionelle Ret-*

tigheder for Naturen, der blev vedtaget af Ecuadors parlament i september 2008 og efter en folkeafstemning indskrevet som en del af Ecuadors nye forfatning, hedder det i kapitlet om „Naturens Rettigheder“, artikel 1, at „Naturen eller Pachamama (Moder Jord), hvor liv reproduceres og eksisterer, har ret til at eksistere, bestå, vedholde og regenerere sine vitale cyklusser, sin struktur, sine funktioner og processer“, og at „enhver person, folk eller fællesskab har ret til at kræve anerkendelse af naturens rettigheder over for offentlige myndigheder.“

I artikel 2 hedder det, at „naturen har retten til genoprettelse i sin helhed“, og derudover at denne genoprettelse er uafhængig af forpligtelsen for almindelige juridiske personer eller staten til ikke at forvolde skade på folk og fællesskaber, der er afhængige af naturens systemer.

I bemærkningerne til artikel 2 hedder det endvidere, at „staten, i tilfælde af alvorlig eller permanent miljømæssig skade, inklusive skader affødt af udnyttelsen af ikke-fornybare ressourcer, vil iværksætte de mest virkningsfulde mekanismer for genoprettelse og vælge de mest hensigtsmæssige forholdsregler for at eliminere eller mildne de skadelige miljømæssige konsekvenser“.

Endvidere hedder det i artikel 3, at „staten vil motivere almindelige og juridiske personer såvel som fællesskaber til at beskytte naturen, og at den vil fremme respekt for alle de elementer, der danner et økosystem“.

Og i artikel 4 forpligter staten sig til at „tage forsigtige og restriktive forholdsregler

i forbindelse med alle aktiviteter, der kan føre til udryddelse af arter, ødelæggelse af økosystemer eller permanent forandring af de naturlige cyklusser“ og stadfæster, at „introduktionen af organismer, organiske og uorganiske materialer, der definitivt kan forandre den nationale genetiske arv, er forbudt“.

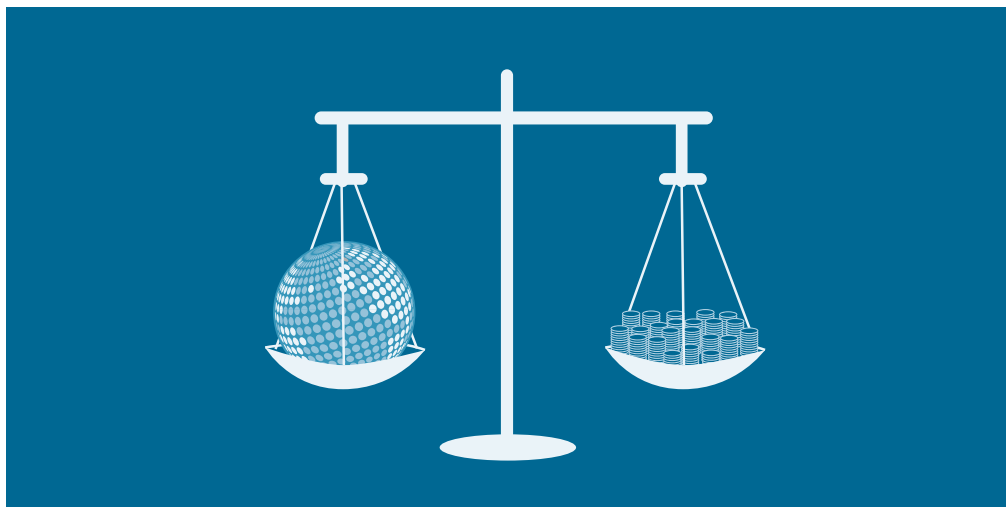
Endelig fremføres det i artikel 5, at „personer, folk, fællesskaber og nationaliteter vil have ret til at få gavn af miljøet og den naturlige rigdom, som beforder deres trivsel“.

Et nyt paradigme

At anerkende naturen som et levende væsen med egne rettigheder modsiger radikalt den vestlige verdens antropocentriske naturopfattelse, der ser rettigheder som noget, kun mennesker besidder. Endvidere udfordrer denne anerkendelse af naturen, som en levende helhed af hvilken vi er født, vores opfattelse af naturen som en ressource, vi har ret til at udnytte og beherske.

De to deklARATIONER, som er citeret ovenfor, opfatter jordens og menneskets sundhed som gensidigt afhængige og uløseligt forbundne størrelser og anerkender, at hverken jordens eller menneskets problemer kan løses uden at tage hensyn til denne forbindelse. Det er illusorisk at forestille sig, at man kan „redde mennesket“, mens biosfæren og dens økosystemer forfalder.

At dette ikke er tom retorik fremgår bl.a. af Ecuadors forfatning. Her er naturens rettigheder rent faktisk indskrevet som konstitutionelle rettigheder.

Figur 3. At forfatningssikre Moder Jords juridiske rettigheder er en cementering af et nyt paradigme og en samfundsorden med en forsvarlig balance mellem økonomi og økologi.

Målet med de to deklARATIONER er, med udgangspunkt i de indfødte folks oprindelige viden og kosmogoni koblet med en nutidig økologisk indsigt, at forsøge at definere et nyt paradigme. Et nyt paradigme, der udfolder principperne for, hvorledes vi kan leve økologisk forsvarligt på jorden og skabe en verden i harmoni og bæredygtig balance med naturen.

I udviklingen af et sådant nyt paradigme må der nødvendigvis stilles helt grundlæggende spørgsmål ved roden af den fremherskende samfundsmodel og ved årsagerne til de problemer, den skaber for nuværende og kommende generationer. Og her har såvel den kapitalistiske som den socialistiske produktionsmåde vist sig at ødelægge og underminere bæredygtigheden af sit eget livsgrundlag, og det antropocentriske natur- og menneskesyn efterladt os isolerede

og alene på herrens mark.

„Vivir bien“

Der er brug for en ny fortælling. En fortælling, der kan erstatte vækstideologiens myte om fortsat forbrug og materiel vækst som nødvendigt grundlag for udvikling. En ny fortælling, der kan danne baggrund for og inspirere omstillingen til en levevis og livsstil, der bygger på en anden værdi- og udviklingsopfattelse og nydefinerer, hvad det vil sige at leve godt.

„Vivir bien“ er en sådan ny fortælling. Udtrykket betyder at „leve godt“ og udspringer af flere af de oprindelige sydamerikanske folks forestillinger om „det gode liv“. „Vivir bien“ repræsenterer et radikalt brud med den generelt herskende tankegang, der er dominerende i det meste af verden, idet det modstiller vækst-para-

digmets uophørlige stræben efter at „leve bedre“. „Vivir bien“ handler ikke om at „leve bedre“, men i stedet om at leve godt, her og nu i harmoni med naturen – Pachamama – og med hinanden.

Selvom tankegangen udspringer af de oprindelige folks forståelse, repræsenterer den dog samtidig et paradigmeskift i et land som Bolivia, der i mange århundreder har været domineret af en vestlig overklasse og dennes menneske- og natursyn. Det nye regime i Bolivia rehabiliterer og anerkender de oprindelige folks tilværelsestolkning, og det bærer i sig håbet om, at det vil være muligt at skabe en ny udvikling, der gør op med ikke bare 500 års kolonisering og undertrykkelse, men også med udbytningen af naturen.

Målsætningen om at realisere ‘vivir bien’ og lade dets konceptuelle forståelse gennemsyre hele den samfundsmæssige forvaltning er en langvarig og gennemgribende proces, hvor vi igen skal til at lære,

hvordan vi skaber et godt liv i i gensidig respekt og i bæredygtig balance med naturen.

Ikke bare i Bolivia, men i verden som sådan, er der brug for at identificere og beskrive de kompetencer og den forståelsesramme, som alle mennesker principielt bør have for at kunne leve økologisk forsvarligt på jorden og skabe grundlaget for at leve et godt liv. Et godt liv, hvor vi som mennesker lærer at leve harmløst på jorden, i det mindste lige så harmløst som hajer og hyæner.

” Målsætningen er et godt liv, hvor vi som mennesker lærer at leve harmløst på jorden, i det mindste lige så harmløst som hajer og hyæner.

Anbefalet videre læsning

Fritjof Capra: *The Hidden Connections: A Science for Sustainable Living*. Random House, 2002.

David W. Orr: *Earth in Mind*. Island Press, 2004.

Thomas Berry: *The Great Work - Our Way into the Future*. Bell Tower, 1999.

Hjemmesider

<http://pachamama.org.ec/> - Fundacion Pachamama